

Lausunto

21.09.2023

Asia: VN/20785/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry kiittää lämpimästi sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024-2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta. Kunnioittavasti SYL lausuu seuraavaa.

1. Sosiaalietuuksien indeksijäädytykset

Tässä lausunnossa SYL keskittyy erittelemään indeksijäädytysten vaikutuksia korkeakouluopiskelijoille. SYL ehdottaa, että:

- Opintoraha jätetään indeksijäädytyksen ulkopuolelle
- Opiskelijoihin kohdistuvista sosiaaliturvan heikennyksistä tehdään kokonaisarvio, jossa käytetään henkilötason esimerkkitalanteita vaikutusten monipuoliseen arviontiin.

Indeksijäädytyksen vaikutus opiskelijoiden toimeentuloon on suuri eikä toimeentulotuki paikkaa menetystä

Lakiluonnoksen mukaan opintorahan indeksien jäädytys heikentää tuen tasoa arviolta 31,70 euroa vuoden 2027 indeksillä korotettuun tasoon nähden. Asumistuen indeksijäädytyksen vaikutusta ei ole

arvioitu luonnoksessa, mutta vaikutusarvioon sisältyneessä opiskelijaa koskevassa esimerkkilaskelmassa leikkauksen suuruudeksi oli laskettu 51,20 euroa. Lakiehdotuksen vaikutukset yksinasuvaan opiskelijaan ovat siis 82,90 euron suuruusluokkaa. Opiskelijoiden kohdalla etuustason heikkeneminen ei korvaannu toimeentulotuella, johon opiskelijoilla ei ole päätoimisesti oikeutta.

Opiskelijoiden entisestään riittämättömästä rahamuotoisten etuuskien tasosta leikkaus on kohtuuttoman suuri. Leikkaus on noin 10,2 prosenttia kuukausittaisesta etuustulosta lakiesityksen kuviossa 1 esitetystä opiskelijaa koskevassa esimerkkilaskelmassa. Leikkaus on suhteellisesti moninkertainen verrattuna muihin esimerkkilaskelmiin. Kuvion 3 mukaisessa esimerkkilaskelmassa leikkaus on n. 3,8 prosenttia, kuvion 4 laskelmassa noin 4,6 prosenttia ja kuvion 7 laskelmassa 1,8 prosenttia saajaruokakunnan etuustulosta. Muissa esimerkkilaskelmissa toimeentulo ei heikkene ollenkaan.

SYL pitää selvänä, että ehdotettujen indeksijäädytysten vaikutukset kohdentuvat ja kasaantuvat erityisen raskaasti opiskelijoille. Tilanne on täysin kohtuuton opiskelijan näkökulmasta.

Opintorahan taso on jo ennestään sairaalloisen jäljessä indekseistä

Nykymuotoinen opintotuki luotiin vuonna 1992, mutta tuolloin opintorahaa ei päätetty sitoa indeksiin. Tähän päivään mennessä opintorahaan on tehty indeksikorotukset vain vuosina 2014 ja 2015 sekä vuodesta 2020 lähtien eli kuutena vuonna 31:stä. Indeksikorotusten tekemättömyyden vuoksi opintoraha on menettänyt ostovoimaansa jo ennen lausuttavana olevia ehdotuksia noin 160 euron arvosta. Samalla, kun opintorahan ostovoima on heikentynyt, myös sen kannustinvaikutus on murentunut, eli sama heikentynyt opintoraha ei enää kannusta yhtä voimakkaasti samaan määrään opintosuorituksia. Opintotuen sidoksisuus opintosuorituksiin aiheuttaa sen, että opintorahan tason muutoksilla on myös koulutuspoliittisia seurauksia, jotka tulee ottaa huomioon kyseessä olevan lakiehdotuksen vaikutusten arvioinnissa.

Opiskelijoiden toimeentulon leikkaus heikentää päätoimisen opiskelun mahdollisuutta

Opiskelijoiden toimeentulon heikennykset heikentävät päätoimisen opiskelun mahdollisuutta entisestään erityisesti niillä opiskelijoilla, joilla ei ole esimerkiksi opintojen vaativuuden, terveyshaasteiden tai perhetilanteen vuoksi mahdollisuutta täydentää toimeentuloaan työnteolla. Muilla päätoimisilla opiskelijoilla työnteon lisääntyminen voi johtaa opintoihin käytetyn ajan vähenemiseen ja opintojen viivästymiseen. Myös kannusteet siirtyä opiskelijaksi muusta elämäntilanteesta heikkenevät, kun opintojen aloittaminen tarkoittaisi entistä suurempaa heikennystä kuukausittaiseen toimeentuloon.

Perusteet jättää opintoraha indeksijäädytyksen ulkopuolelle ovat vahvat

Edellä kuvatun mukaisesti opintorahan ja asumistuen indeksijäädytysten vaikutukset ovat vakavia ja kohtuuttoman suuria opiskelijoille. Leikkaus toimeentuloon on moninkertainen muihin esimerkkitapauksiin nähden. Se heikentää voimakkaasti opiskelun kannusteita ja vie osalta nuoria mahdollisuuden opiskella mahdollisesti kokonaan. Opintotuki on sosiaalietuuksien joukossa erityinen, sillä se on voimakkaan vastikkeellinen ja kannustava etuus, joka edistää yhteiskunnan osaamistarpeen täyttämistä ja koulutuspoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

SYL ehdottaa näillä perusteilla, että opintoraha jätetään indeksijäädytyksen ulkopuolelle.

Sosiaaliturvan leikkausten yhteisvaikutuksesta

Lausuttavana oleva ehdotus sosiaalietuuksien indeksijäädytyksistä on vain yksi Orpon hallituksen valmistelemista sosiaaliturvan heikennyksistä. Opiskelijoille toinen keskeinen etuusmuutos on asumistuen uudistus, joka heikentää opiskelijoiden asumistuen tasoa keskimäärin 76 eurolla kuukaudessa. Yhdistettynä tämän lakiehdotuksen noin 82,90 euron toimeentulon heikennykseen etuuksien leikkaus muodostuu reilusti yli sadan euron suuruiseksi, joskin ruokakunnan koko ja tulot vaikuttavat tilanteeseen vahvasti. Tällainen summa on hyvin suuri kenelle tahansa sosiaalietuuksien varassa elävälle, mutta erityisesti korkeakouluopiskelijalle, jonka etuustulo on tyyppillisesti jo ennestään paljon matalampi kuin muilla ensisijaisilla etuuksilla.

SYL pitää välttämättömänä, että kaikkien Orpon leikkausten yhteisvaikutusta korkeakouluopiskelijoihin arvioidaan tarkasti ja arvioinnissa käytetään useita eri henkilötason tilanteita, jotka edustavat monipuolisesti hyvin heterogeenistä opiskelijoiden joukkoa.

2. Lapsilisiin tehtävät muutokset

Korkeakouluopiskelijoista noin 19 prosenttia on perheellisiä, joten lapsilisien merkitys on huomattava suurelle osalle korkeakouluopiskelijoita ja heidän perheitään. Korkeakouluopiskelijat ovat myös hyvin usein suhteellisen pienituloisia, joten lapsilisien suhteellinen merkitys on painottuneen suuri.

SYL ei ota tarkkaa kantaa esitettyihin spesifeihin toimiin, joilla korotetaan alle 3-vuotiaiden, yksinhuoltajien sekä 4. ja sitä seuraavien lasten lapsilisää. Sen sijaan SYL esittää arvion useimpien korkeakouluopiskelijoiden näkökulmasta lapsilisen tasoon ja sitä määrittäviin säädöksiin.

SYL arvioi, että korkeakouluopiskelijat pyrkivät pääsääntöisesti suorittamaan opinnot loppuun ja saavuttamaan vakaan taloudellisen aseman sekä asuinolosuhteet ennen perheen perustamista. Korkeakouluopiskelijoilla tämän tilanteen saavuttaminen voi kestää huomattavan kauan pitkien opintojen, epävarman valmistumisen jälkeisen työtilanteen sekä viime vuosina yhä raskaammaksi kasvaneen opintolainataakan vuoksi. Varsinkin tällaisissa tilanteissa ensimmäisen lapsen hankkiminen saattaa olla kaikkein korkeimman kynnyksen takana. Myös syntyvyyttä koskevat tilastot osoittavat, että erityisesti ensimmäisen lapsen hankkimisen viivästyksellä on suuri merkitys kokonaissyntyvyyden laskuun. Näiden näkökulmien ja taustatietojen perusteella on kyseenalaista, että ensimmäisestä lapsesta saatava lapsilisä on kaikkein matalin.

3. Kotihoidontuki on monille perheellisille opiskelijoille keskeinen etuus

Lausuttavana olevan lakiehdotuksen sisältämät indeksileikkaukset koskettavat muiden etuuksien ohella myös kotihoidontukea. Erityisesti niillä perheellisillä opiskelijoilla, joilla korkeakoulun opinnot ovat epäsäännöllisiä eivätkä vaadi täysipäiväistä ja säännöllistä osallistumista opetukseen, kotihoidontuki muodostaa usein keskeisen osan kuukausittaisesta toimeentulosta. He pystyvät pitämään lapsen kotona hoidettavanaan ja edistämään opintotuen edellyttämällä tavalla opintojaan lastenhoidon ohella. Usein tällaisissa tilanteissa opiskelijalla ei ole taloudellista mahdollisuutta laittaa lastaan varhaiskasvatukseen, sillä se tarkoittaisi välttämättömän kotihoidontuen menettämistä. Niukkojen opiskelijan etuuksien vuoksi monella opiskelijaperheellä ei ole tähän mahdollisuutta. Näille perheille kotihoidontuen indeksijääditysten vaikutukset aiheuttavat pienen, mutta tuntuvat heikennyksen toimeentuloon.

Lisätietoja

Sakari Tuomisto

Sosiaalipolitiikan asiantuntija

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Tuomisto Sakari
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry